

ARHIVSKO GRADIVO O SVETVINČENTU U DRŽAVNOM ARHIVU U PAZINU, ŽUPNOM ARHIVU U SVETVINČENTU I U BISKUPIJSKOM ARHIVU U POREČU*

Mr. sc. Jakov JELINČIĆ
Državni arhiv u Pazinu
Pazin, V. Nazora 3

UDK 930.253 (497.5-2 Svetvinčenat)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno u rujnu 1999.

Autor u ovom članku uvodno govori o sačuvanosti arhivskog gradiva koje se odnosi na Svetvinčenat i na njegovo područje što ga omeđuje područje današnje općine Svetvinčenat odnosno svetvinčentske župe. Zatim govori o fondovima odnosno arhivima u kojima se to gradivo čuva. To su u prvom redu Državni arhiv u Pazinu, župni arhiv u Svetvinčentu i Biskupijski arhiv u Poreču. Od stranih arhiva to je u prvom redu Državni arhiv u Veneciji, ali i drugi arhivi, posebno arhiv obitelji Grimani. Glavni sadržaj rada je opis gradiva koje se čuva u arhivima u Pazinu, Svetvinčentu i Poreču.

I. UVOD

Za proučavanje povijesti određenog kraja arhivsko je gradivo primaran i nezaobilazan izvor. O cjelokupnosti gradiva uvelike ovisi kvaliteta i rezultati povijesnih istraživanja. Arhivsko gradivo je vrlo osjetljivo te se često događa da ono strada bilo ljudskom nepažnjom bilo radi atmosferskih nepravilika ili ratnih razaranja, od glodavaca i moljaca, od krađe i slično.

Cilj je ovog prikaza dati osnovne obavijesti istraživačima o sačuvanosti arhivskog gradiva za Svetvinčenat i za područje koje mu gravitira, što u današnjem smislu obuhvaća otprilike područje općine Svetvinčenat.

* Radovi o Svetvinčentu proširena su verzija saopćenja sa savjetovanja održanog u Svetvinčentu 7. lipnja 1997. godine na temu "Izvori za povijest Svetvinčenta".

II. GRADIVO O SVETVINČENTU

Uzevši u obzir fundus sačuvanog gradiva istarskih gradova i manjih mjesta te raznih pravnih i fizičkih subjekata, možemo reći da Svetvinčenat spada među mjesta za koja je arhivsko gradivo dosta dobro sačuvano, mada ne i kompletno.

Gradivo o Svetvinčentu nalazi se na više mjesta. Dio gradiva čuva se u Državnom arhivu u Pazinu, dio u župnom uredu u Svetvinčentu, a dio u Biskupijskom arhivu u Poreču. Što se pak tiče inozemstva, podaci o Svetvinčentu nalaze se u Državnom arhivu u Veneciji (*Archivio di Stato di Venezia*) i u Državnom arhivu u Trstu (*Archivio di Stato di Trieste*), a također u privatnom arhivu obitelji Grimani u Veneciji, budući da je ova obitelj bila vlasnik svetvinčentskog feuda. Daljnja bi istraživanja sigurno pokazala da ga ima i drugdje, vjerojatno npr. u austrijskim i slovenskim arhivima. Ovdje se ograničavam na gradivo koje se čuva u ustanovama navedenima u naslovu ovoga rada.

II.1. Gradivo u Državnom arhivu u Pazinu

U Državnom arhivu u Pazinu čuva se fond Feudalna jurisdikcija Svetvinčenat. Gradivo obuhvaća razdoblje od kraja 17. do otprilike sredine 19. stoljeća. Količina je oko 0,7 tm. Radi se, uglavnom, o bilježničkim knjigama s time što treba reći da su bilježnici ujedno bili i kancelari. Sačuvano je također i gradivo o raznim kaznenim i građanskim procesima. Gradivo je samo djelomično sređeno.

Svetvinčenat je za vrijeme austrijske vladavine bio mjesna općina, ali gradivo za to razdoblje nije sačuvano.

Jednako tako, nažalost, nije sačuvano ni gradivo iz vremena talijanske uprave, a znademo da je djelomično izgorjelo o čemu će kasnije biti riječi. Za ovo razdoblje sačuvano je dosta gradiva o ovom području u centralnom fondu iz tog vremena, Prefekturi Istre u Puli, koja je djelovala od 1923. do 1943./1945./ god.

Gradiva koje se odnosi na ovo područje ima i u fondu Školske uprave za Istru u Puli, koja je djelovala za vrijeme talijanske uprave, nešto kraće nego Prefektura.

Što se samog školstva tiče treba reći da je sačuvano gradivo osnovne škole u Svetvinčentu za razdoblje od 1887. do 1943. (ukupno 119 knjiga), osnovne škole u Bokordićima od 1922. do 1943. (25 knjiga), osnovne škole u Režancima 1941. do 1943. (2 knjige), osnovne škole u Smoljancima 1937./1938. (1 knjiga), područne škole u Čabrunićima 1930. do 1943. (23 knjige) i osnovne škole u Štokovcima od 1927. do 1943. (43 knjige).

Gradivo škola je sređeno i dostupno istraživačima.

Za razdoblje nakon Drugog svjetskog rata sačuvan je fond Narodnog odbora Svetvinčenat, 1952. do 1955. (5 knjiga i 8 kutija spisa).

Naravno da se mnogi podaci o ovom području nalaze u arhivskim fondovima nastalima djelovanjem upravnih i pravosudnih tijela koja su bila nadležna za ovo područje tijekom njegove prošlosti.

Iznimno vrijedno gradivo su matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih po sačuvanosti kojih Svetvinčenat spada u sam vrh istarskih župa, a to znači u Hrvatskoj, pa i u Europi i u svijetu.

Tako je najstarija matična knjiga krštenih vođena već od 1569. godine, a druga od 1589. godine. I najstarija svetvinčentska knjiga vjenčanih zadire u kraj 16. stoljeća (1581. – 1589. i 1622. – 1623.). Najstarija knjiga umrlih ima prve upise tek 1669. godine, ali i ona spada u starije knjige te vrste na razini Istre.

Matične knjige čuvaju se dijelom u Državnom arhivu u Pazinu, dijelom u župnom arhivu, a ona novijeg datuma nalaze se u Mjesnom uredu u Svetvinčentu.

Radi preglednosti, budući da se najstarije matične knjige nastale djelovanjem župnika čuvaju u Državnom arhivu, popis sačuvanih matičnih knjiga, s napomenom o mjestu čuvanja, donosimo u okviru podataka o sačuvanom gradivu u Državnom arhivu.

*

U župnom arhivu čuva se bogata arhivska dokumentacija župe Svetvinčenat od 16. stoljeća do danas, ukupno 88 knjiga i 119 svežnjeva spisa.

*

Posebno vrijedno gradivo čuva se u Biskupijskom arhivu u Poreču. To su prije svega knjige vizitacija pojedinih biskupa te knjige uprave pojedinih biskupa. One su nam velikim dijelom sačuvane od 1600. godine do kraja 18. stoljeća, ali podataka o Svetvinčentu imamo iz mnogo ranijeg razdoblja. Sačuvani su također i spisi koji se, uglavnom, vode od prvih godina 19. stoljeća.

II. 2. Neki podaci iz gradiva

Da bismo barem donekle shvatili važnost navedenog gradiva, promotrimo sadržaj samo nekih spisa odnosno knjiga.

II.2.1. Područje Svetvinčenta

Prije svega pogledajmo koje područje spada pod Svetvinčenat. Navodimo područje današnje općine, jer se ono ni u prošlosti nije mnogo mijenjalo:

Osim samog Svetvinčenta pod ovu općinu spadaju još:

Bibići, Bokordići, Boškari, Bričanci, Butkovići, Cukrići, Čabrunići, Foli, Juršići, Krančići, Pajkovići, Peresiji, Pusti, Raponji, Režanci, Salambati, Smoljanci i Štokovci.¹

Godine 1853. pod mjesnu općinu Svetvinčenat (*comune locale*) spadale su porezne općine (*comuni censuari*) Svetvinčenat, Štokovci i Bokordići s ukupno 1867 stanovnika. Općina je spadala pod kotar Vodnjan. Smoljanci s 368 stanovnika spadali su pod općinu Kanfanar, kotar Rovinj. Sve tri navedene porezne općine spadale su pod župu Svetvinčenat.²

Pogledajmo broj stanovnika od 1880. do 1945.³ Broj stanovnika po pojedinim navedenim godinama navodi se samo za poreznu (katastarsku) općinu, a za njene dijelove samo za 1945. godinu:

1 Narodne novine br. 10 od 30. siječnja 1997., str. 612.

2 Vidi: *Bollettino Provinciale della Reggenza per la Città di Trieste col suo Territorio e per Litorale*, Annata 1854., Parte seconda, Trieste 1854., Tipografia del Lloyd austriaco, str. 22. Zanimljivo je da su se u ovom popisu koji odražava stanje krajem 1853. godine potkrale neke pogreške, pa tako i u podacima koje ovdje navodimo. Naime: umjesto "Boccordich" navodi se "Stoccordich", a umjesto navedenog broja stanovnika navodi se broj 1847, što je za 20 manje od zbroja stanovnika triju poreznih općina: Svetvinčenat – 377, Bokordići – 737 i Štokovci – 753.

3 Podatke prenosimo iz *Cadastre National de l'Istrie d'après Recensement du 1er Octobre 1945*, Edition de l'Institut Adriatique, Sušak 1946., str. 130 – 136. Mnogo detaljnije podatke donosi Guerrino Perselli u svom radu "I censimenti della popolazione dell'Istria con Fiume e Trieste tra il 1850 e il 1936" u ETNIA – IV, izdanje Unione italiana – Fiume, Università popolare di Trieste, Trieste – Rovigno, 1993., 308 – 311.

KATASTARSKA OPĆINA					
Mjesto	1880.	1890.	1900.	1910.	1945.
BOKORDIĆI	233	261	288	310	344
Bibići					154
Bokordići					190
ČABRUNIĆI	265	302	318	344	415
PUSTI ⁴	437	455	502	585	690
Bričanci					73
Foli					125
Frlini					39
Hrsani					36
Pajkovići					122
Peresiji					158
Pusti					78
Pustijanci					29
Žlapani					23
REŽANCI	353	348	387	451	538
Bijažići					48
Boškari					62
Gromičari					110
Ikani					114
Pekici					38
Režanci					166
SMOLJANCI	532	510	609	660	703
Krančići					96
Mrketi					23
Raponji					140
Salambati					86

4 Selo Pusti vodi se posebno, ali kao dio katastarske općine Bokordići.

Smoljanci					296
Stancija Maluza					8
Vidulini					54
SVETVINČENAT	481	546	561	632	478
Brhani					6
Salamunova stancija					11
Spinoti					8
Svetvinčenat					398
Šikuti					33
Tofulini					22
ŠTOKOVCI	160	150	190	207	213 ⁵

II.2.1.1. Državni arhiv u Pazinu

U već navedenom fondu Feudalna jurisdikcija Svetvinčenat možemo naći razne podatke o kapetanima koji su kaštelom Svetvinčenat upravljali u ime vlasnika, obitelji Grimani. Naravno da su podaci nepotpuni, no oni mogu dopuniti praznine, budući da je dio gradiva nestao, odnosno ne znamo gdje se nalazi.⁶

Nalazimo, npr. imena sljedećih kapetana:

- Angelo Barbato, 1711., 1715. godine.⁷
- Tomaso Bembo, 1776., 1779., 1780., 1781.
- Alessandro Gavardo, 1782., 1783., 1784.
- Gianfranco Almerigotti, 1789., 1790.⁸

5 Podatke za Juršice s 20 zaselaka ne navodimo, jer se radi o području koje danas spada pod općinu Vodnjan.

6 Gradivo koje se čuva u Državnom arhivu u Pazinu, a o kojemu je ovdje riječ, pisano je talijanskim jezikom.

7 Navodimo samo one godine za koje smo ustanovili da je određena osoba vršila službu, a ne cijeli period službe. Za pretpostaviti je da je služba vršena "in continuo" barem u okviru graničnih godina, ali vjerojatno ima i iznimaka.

8 Podaci o kapetanima mogu se naći također u matičnim knjigama krštenih, vjenčanih i umrlih, jer su oni često kumovali ili su i sami ubilježeni unutar knjiga pri krštenju njihova djeteta te možda u knjigama vjenčanih i umrlih, no na ovom stupnju istraživanja nismo ustanovili da bi se netko od njih u Svetvinčentu bio oženio ili da bi ondje bio umro.

Nailazimo i na imena nekih kancelara, kao što su npr.:

- Giuseppe Basilisco q^m Apostolo, 1779.
- Alvise Davia, 1787., 1788., 1789.⁹

Oni su ujedno i bilježnici.

Za povijest medicine na ovom području vrijedni su i podaci o kirurzi-
ma, pa tako nailazimo i na neka njihova imena. Npr.:

- Giovanni Negri, 1711.
- Cosmo Domenico de Franceschi, 1715.
- Vergerio Gasparini, 1779.

Život Svetvinčenta i njegovih sela i zaselaka možemo pratiti kroz razne kupoprodajne ugovore, ugovore o mirazu, o darovanju i sl. Gradivo ni izdaleka nije kompletno sačuvano, ali iz ovih kamenčića možemo napraviti dosta zanimljiv mozaik. Tako npr. iz ženidbenih ugovora možemo vidjeti imovno stanje pojedinih ženika. Mladić Mate Petrović iz Režanci, npr. poklanja svojoj zaručnici Mariji Anđelić iz Bričanci (*San Bricio*) 50 dukata, krzno (*pelliccia*) i košulju (*camicia*) /13. 6. 1787./,¹⁰ Martin Doblantović poklanja zaručnici 100 dukata /28. 11. 1781./,¹¹ a Ive Štoković svojoj zaručnici 80 dukata, krzno i košulju /22. 11. 1788./.¹²

Iz kupoprodajnih ugovora možemo zaključiti o imovnom stanju po-
jedinaca, koji prodaju svoje posjede, pa tako netko prodaje kuću pokrivenu
slamom, a drugi kuću pokrivenu kamenim pločicama.

Sačuvani su mnogi dokumenti o raznim posudbama novca ili robe.

Zanimljivi su i podaci o gradnji novog groblja u Svetvinčentu, koja je
uslijedila radi toga što je iz starog groblja jako zaudaralo te je Girolamo Gri-
mani, "gospodin i apsolutni gospodar Kaštela i Jurisdikcije Svetvinčenta"
(*Signore et assoluto Patrone del Castello, e Giurisdizione di San Vincenti*)

9 Napomena iz bilješke br. 8 odnosi se i na kancelare. Tako npr. u matičnoj knjizi
krštenih (*Batezati*), br. 487 (1589. – 1646.), u upisu krštenja od 9. lipnja 1627., fol.
150r, nalazimo podatak da je kuma bila Giulia, žena Giovannija Giacomina,
"kancelara ovog mjesta" ("...*Cancellier di questo loco.*").

10 Svezak "*Atti Nottariali Stipulati Da Me Alvise Davia Cancelliere di San Vincenti*
cominciano li 22. Aprile 1787, e finiscono li 23 Novembre 1788.", fol 9r. (u daljnjem
tekstu: Davia). Napomena: Tekstove na talijanskom jeziku navodimo onako kako su
napisani, bez obzira na (ne)točnost, bilo pravopisnu bilo jezičnu.

11 Isto, fol. 21v.

12 Isto, fol. 14v.

odredio da se izvrši razrez obveza pojedinaca. Gradnja je, čini se, trajala od 1776. do 1779. godine, a glavni je problem bio u sakupljanju novca.

Zanimljiv je opis gradnje grobnica kao i načina na koji će se izbjeći širenje zadaha ("*perché restino impedito quelle tanto escalaccioni nocive alla salute de Abbitanti.*").

Uz ostale, grobnice je, ukupno njih 13, "gradio" Iseppo Venerandi iz Rovinja.

Isplaćeno mu je ukupno 1448 Lira.

Opisuje se način kako treba biti napravljena svaka pojedina grobnica.

Svaka obitelj bila je obvezatna dati doprinos. Sačuvani su popisi.¹³

Ove nam, premda malobrojne knjige, govore o prezimenima i imenima.

Evo nekih od prezimena po abecednom redu:¹⁴

Afrić, Almerigotti, Andelić, Antonac, Aquilante, Ban (i: "detto *Boz-zian*"), Bančić, Barbato, Basanić (i: "detto *Labignan!*"), Basilisco, Belan, Bembo, Bendak, Bergamo, Bijazić, Bilić, Bokordić*, Bolčić, Bošnjak*, Božleta¹⁵, Brkan (*Bercan*), Brozina, Brumnjak*, Budak (*Budach*)*, Bulešić¹⁶, Buršić; Cavano, Cesar, Cevolin, Corva; Čabrunić (*Sabronich*), Čezliković; Davia, De Caneva, de Franceschi, De Lindar*, Doblanović, Dobrovac; Fabac (*Fabaz*), Fabić, Fabris, Fachinetti, Filipović*, Fiorencis, Folo, Fradelić*, Franelić, Frankac (*Francaz i Francacio*)*, Franjul¹⁷, Frlin, Furlanić; Galuci, Gasparini, Gašpić, Gavardo, Glavaš, Grimani, Grubelja, Gržina; Hrelja (*Creglia*); Ivanušević*, Jurcan, Juršić; Karić, Karlović, Keršan (*Cherzan*), Kokolić, Kontić, Kontošić, Kor, Korduk (*Corduc*), Kranco (*Cranzo*), Križanac, Križman, Krševan (*Chersevan*); Kunac*, Labinjan, Lebica (*Lebizza*), Lenić, Licul (*Lizzuli*), Lovrinić, Lupieri; Macan, Mačić, Mačina, Madrušan, Malusa, Manzoni, Matijaš, Matošić, Maurin, Mazzar, Milovan, Misan, Misdaris; Negri; Obrovac, Orlandini*, Ossetto, Otočan; Pajan, Pajdolić*, Pajković, Paliska, Paretić, Pasa-

13 Fragment sveščića, 1776. – 1779., fol. 10 – 19 i par nenumeriranih listova.

14 Prezimena navodimo s dočerkom "-ić" (u tekstu je "-ich"), a na nekoliko mjesta, gdje smo to smatrali potrebnim, donosimo u zagradama onaj oblik koji se nalazi u tekstu. Prezimena uz koja stavljamo zvjezdicu uzeta su iz najstarijih matičnih knjiga.

15 Ovo prezime danas ima oblik "Bužleta".

16 Ovo se prezime navodi i kao "Bulečić" (*Bulecich*).

17 Za njega se navodi da je "...novi stanovnik u ovom Kaštelu" ("*...nuovo abitante in questo Castello*"), Davia, fol. 143r.

nić, Pekica, Perčić, Peresija, Perković, Peterčić¹⁸, Petrović, Pićanac (*Pi-chianaz*)¹⁹, Piljan, Plišković, Polčić*, Preden, Prosan, Puh (*Puch i Puc*), Pulčić, Pust, Pustijanac, Putinja*; Racan (*Razzan, i "Razzan detto Roz-ze"*), Radanović*, Radoslavić*, Rovinjac*, Rupil, Rusac; Sablić*, Salam-bat, Sandrić, Sanković, Santaleza, Sepčić, Setelić, Sfirić*, Smoljan, So-šić*, Stančić*, Stanković, Stepančić*, Stenta, Suranić, Svetić (*Sfetich*),²⁰ Šimonović (*Simonovich*), Škropetić*, Šumberac; Tirelli, Todeschini,²¹ Toman, Tonko; Valentić, Velović (*Velovich i Vellovich*),²² Vemir, Vido-lin,²³ Vodopija*, Volpe, Vorić; Zakaj (*Zacchai*), Zambiasio, Zuglian (i *Giuliani*), Zuranić; Žigante, Živolić (*Xivolich*), Žudić.

Naravno da ima još mnogo prezimena koja ovdje ne navodimo. Određeni broj sačuvao se na ovom području do danas, veći broj se sačuvao na ostalom istarskom području, dok se dio njih potpuno izgubio.

Navodimo također neka od imena, od kojih se pojedina navode vrlo če-sto:²⁴

Muška: Anton, Benedetto, Blaž (*Blas*), Grgo, Grubiša*, Ive, Jadre (*Giadre*), Jure, Jurica (*Jurizza*), Jurić (*Giurich*)*, Martin, Mate (*Matte*), Miko (*Mico*), Mikula (*Micula*), Pave, Pellaggio, Pere, Petar*, Stipan, Šime (*Sime*), Tome, Vido; a od ženskih: Anica*, Barbara, Bortula*, Domica (Do-miza)*, Elena, Ivana, Ivanica (*Zuanna detta Ivvannizza*)*²⁵, Manda*, Mare, Marica*, Stana*, Ulika...

Uspoređujući matične knjige i bilježničke knjige zaključujemo da je daleko veći broj hrvatskih imena u potonjima što nas navodi na pomisao da

18 Za prezime "Peterčić" navodi se i nadimak "Pićanac" što očito ukazuje na njegovo podrijetlo. Danas je ovo prezime u obliku "Petarčić" sačuvano samo u pićanskom (podpićanskom) zaseoku Jakomići te u Labinu i na području Umaga.

19 Usporedi bilješku 17. Ovaj oblik prezimena nije sačuvan osim oblika "Pićan" u Puli.

20 Uz ovo se prezime navodi da je iz Svetog Ivanca ("*...da Svet Ivanaz.*"). Danas ga na području Svetog Ivanca nema. Sačuvano je, čini se, samo u Puli.

21 Domizio Todeschini bio je kancelar barem 1732. godine, ali vjerojatno i duže.

22 S obzirom na činjenicu da nalazimo i oblik "Vellovich" moguće je da je to današnje prezime "Veljović" kojeg danas nema na području Svetvinčenta.

23 Danas ovo prezime uglavnom ima oblik "Vidulin", rjeđe "Vidolin", ali ga nema na navedenom području.

24 Radi se, uglavnom, o hrvatskim imenima. Nema dvojbe da su se mnoga imena, koja se u knjigama navode u talijanskom obliku, izgovarala u puku u hrvatskom obliku. Na imena sa zvjezdicom naišli smo u najstarijim matičnim knjigama.

25 *Matična knjiga krštenih*, 1589. – 1646., upis od 16. lipnja 1613., fol. 75r.

su župnici uglavnom upisivali talijanski oblik, a kada su ljudi, kao odrasli, dolazili pred bilježnika, predstavljali su se češće onim imenom kojim ih je rodbina zvala.

Zanimljivi su nazivi lokaliteta:

Bekvar (*Becvar*)

Boška (*Bosca*)²⁶

Brajda Farengova

Brajdine (*Braidine*)

Brig (*Brigh*)

Bristovica (*Bristoviza*)

Bučinovica (*Bucinovizza*)

Draga

Dvorina

Dvorine

Kapuznjak (*Capusgnach*)

Katovica (*Catoviza*)

Lakić (*Lachich*)²⁷

Ledina

Liskovača (*Liscovacchia*)

Moskat (*Moscat*)

Njiva (*Gniva dietro le case; Gniva di sopra*)²⁸

Njiva Surina (*Gniva Surina*)

Njivica (*Gnivizza*)

Ograda (*Ograda; Ograda grande*)²⁹

Ograda Podkalić (*Ograda Podcalich*)³⁰

Ograda Karlaševa (*Ograda Carlascuva*)

Pajanove brajde (*Pajanove braide*)

26 Ovaj je naziv vrlo zanimljiv s jezičnog stajališta. "Bosco" je u talijanskom jeziku muškoga roda, a "šuma" u hrvatskom ženskoga, te stoga "bosco" postaje "bosca" (boška), riječ koja se i danas uporabljuje u nekim dijelovima Istre.

27 Radi se o lokvi. Očito je u korijenu riječi latinski "lacus" odnosno talijanski "lago" (jezero, voda...), a ovdje se očito radi o deminutivu.

28 Očito: "Njiva iza kuće" i "Gornja njiva". Nije isključeno da su seljaci govorili "Njiva zad hižo" i "Gorenja njiva" (Gniva sad hixo i Goregna gniva), jer takove nazive nalazimo u drugim selima s većinskim hrvatskim stanovništvom.

29 Pretpostavka slična prethodnoj.

30 Očito: "Ograda pod kalić". U nekim dijelovima Istre "Kal" znači "Lokva" pa bi to u ovom slučaju značilo "Lokvica".

Pališkovića (*Paliscovizza*)
Parison
Puhova Vala (*Puchova Vala*)
Preseka (*Presseca*)
Rupa
Sinokoša (*Gniva di sopra Sinocosse; Zinocossa !!*)
Stancija Živolić (*Stanza Xivolich*)
Trsina (*Tersina*)
Valica (*Valizza*)
Velika njiva (*Velicaniva*)³¹
Velika Vala (*Velica Valla*)
Vrtlina (*Vertlina*)
Vrulja (*Vruglia*)

*

Nema sumnje da je velika većina nazivlja lokaliteta, prezimena i imena bilo hrvatsko, a ipak...

U gradivu Prefekture Istre u Puli nalazimo, između ostalog, dva vrlo zanimljiva i važna predmeta:

Svež. 130., fasc. VIII-9/4 sadrži popis 237 obitelji, kojima je prezime, uglavnom hrvatsko, promijenjeno u talijanski oblik.

Na temelju kraljevskog dekreta br. 494 od 7. travnja 1927. god. promijenjeno je u Istri više tisuća hrvatskih, slovenskih, njemačkih, čeških, crnogorskih i drugih prezimena, naravno daleko najvećim dijelom hrvatskih, u talijanski oblik³², o čemu se u Državnom arhivu u Pazinu čuva 158

31 "Velica niva" (Velika njiva).

32 Tim su kraljevskim dekretom, donesenim na požurivanje tršćanske i pulske prefekture, proširene na područje obiju prefektura odredbe jednog od najnepravednijih zakona što ih je fašistička vlast donijela za vrijeme uprave ovim krajevima, onog od 10. siječnja 1926., br. 17, kojim se na području Trentinske provincije "vraćaju" i pretvaraju prezimena u talijanski oblik. Treba reći da su, kao i prezimena, također mijenjana i imena i nazivi lokaliteta. Kraljevski dekret sa snagom zakona (*Regio decreto-legge*) br. 17 od 10. siječnja 1926. pod naslovom "Restituzione in forma italiana dei cognomi delle famiglie della provincia di Trento" (Vraćanje prezimena obitelji Trentinske provincije u talijanski oblik) tiskan je u zbirci talijanskih zakona i dekreta (*Leggi e decreti*), vol. I., 1926., str. 211 i 212 pod brojem 95, a objavljen je u Službenom listu (*Gazzetta Ufficiale*) od 15. siječnja 1926., str. 11. Kraljevski dekret (*Regio decreto*) br. 494 od 7. travnja 1927. pod naslovom: "Estensione a tutti i territori delle nuove Province delle disposizioni contenute nel R. decreto-legge 10 gennaio 1926, n. 17, circa la restituzione in forma italiana dei

kutija gradiva. Navedeni popis navodi promjene, koje se odnose na Svetvinčenat i njegovo područje, odnosno područje tadašnje općine.³³

BENČIĆ	–	Benci (4 obitelji); Bencini (3 obitelji)
BULEŠIĆ	–	Bullessi (22 obitelji)
BURŠIĆ	–	Borsi (30 obitelji)
ZUBAN (udova Buršić)	–	Zobani i Borsi
GORTAN	–	Gortani (2 obitelji)
GRŽIĆ	–	Ghersa (2 obitelji)
JELENIĆ	–	Gelleni (1 obitelj)
JUGOVAC	–	Merigioli (6 obitelji)
JAKAČIĆ	–	Sandri (1 obitelj)
LAZARIĆ	–	Lazzari (1 obitelj)
MACAN	–	Mazzani (18 obitelji)
MATIJAŠ	–	Mattiassi (4 obitelji)
MARTINČIĆ	–	Martini (1 obitelj)
MARINIĆ	–	Marini (1 obitelj)
MADRUŠAN	–	Madrušani (4 obitelji)
MARIĆ (udova Češić)	–	Mari i Cessi (1 obitelj)
OBROVAC	–	Obrovazzo (6 obitelji)
PETROVIĆ	–	Petroni (8 obitelji)
PERŠIĆ	–	Persi (17 obitelji)
PERKOVIĆ	–	Percuzzi (25 obitelji); Marani (4 obitelji); Verzini (3 obitelji)
PAJKOVIĆ	–	Pacconi (8 obitelji)
PETERŠIĆ	–	Petressi (2 obitelji)
PUSTIJANAC	–	Postiani (5 obitelji)
PUH	–	Pucchio (2 obitelji)
PLISKOVIĆ	–	Di Prisco (1 obitelj)

cognomi delle famiglie della Venezia Tridentina" (Proširenje na sva područja novih provincija kraljevskog dekreta sa snagom zakona od 10. siječnja 1926., br. 17, u svezi s vraćanjem prezimena obitelji Trentinske Venecije u talijanski oblik) tiskan je u *Leggi e decreti*, vol. III, 1927., str. 3096 i 3097 pod brojem 794, a objavljen je i u *Gazzetta Ufficiale* od 22. travnja 1927., str. 93. Naravno da je time i ovaj dekret dobio snagu zakona.

33 Sva prezimena nisu složena po abc redu već ih prenosimo onim redom kojim su navedena u ovom popisu.

PAUS	–	Paussi (1 obitelj)
RACAN	–	Razza (5 obitelji)
RUSAC	–	Russa (1 obitelj)
RUPIL	–	Rupillo (1 obitelj)
RUDAN	–	Rodani (2 obitelji)
RONIĆ	–	Roni (2 obitelji)
ŠTOKOVIĆ	–	Stocco (7 obitelji)
SMOKOVIĆ	–	Sergi (1 obitelj)
ŠVIĆ	–	Silvi (1 obitelj)
ŽUFIĆ	–	Soffici (3 obitelji)
ŠPETIĆ	–	Spetti (1 obitelj)
SMOLJAN	–	Smogliani (1 obitelj)
ŠIMUNOVIĆ	–	Simeoni (3 obitelji)
TOMIŠIĆ	–	Tomasi (2 obitelji)
TROŠT	–	Trosti (3 obitelji)
VORIĆ	–	Vori (4 obitelji)
CUKERIĆ	–	Zuccheri (2 obitelji)
ZANKOVIĆ	–	Zancoli (2 obitelji)
ČABRUNIĆ	–	Zabroni (1 obitelj)
ŽIVOLIĆ	–	Zivoli (11 obitelji)

(Br. 1402/1932. Gab.)

Treba reći da je ovaj popis sačinjen nakon požara u zgradi općine te nije potpun, a sadašnji biskup porečko-pulski, msgr. Ivan Milovan, u svojoj knjizi *Savičenta jučer i danas* govori o 536 dekreta.³⁴

O duhu koji je vladao među svetvinčentskim hrvatskim pukom najbolje govori jedan isječak iz novina *Istarska riječ*. Nažalost, izrezak je oštećen pa se ne može sa sigurnošću odrediti datum, ali čini se da bi morao biti otprilike 25. svibnja 1923. U nepotpisanom članku jedan čitatelj iz Svetvinčenta osvrće se na posjete "skvadrilje" čitateljima ovog hrvatskog lista, te zaključuje:

"Na svaki način, bilo kako bilo, mi opažamo ponovnu borbu za odstranjanje našeg lista, želju da se nas ostavi tmini i neznanju na milost i nemilost, i napokon cilj da se ubije (očito: "ulije" – J. Jelinčić) u dušu našeg kmeta strah i bojazan radi vlastite riječi, radi vlastitog govora, pisma i no-

³⁴ Ivan MILOVAN, *Savičenta jučer danas*, Svetvinčenat !/ 1975., str. 47.

vine. Svrha je vaša, da zamrzimo vlastitu krv, da pljuvamo na vlastiti obraz, da zatajimo svoj rod, svoje ime, svoje poštenje. A jok! Ime je samo jedno, poštenje također samo jedno. - Nasiljima, prijetnjama i grožnjama mnogo ste već postigli, ali za obrat naših srca, za odkup naše krvi i našeg jezika nemate sredstava, nemate ni srebra ni zlata, jer mi nismo više blago za trgovinu, a niti smo ovce, koje bježe od vlastitog stada. Vi Talijani, a mi Hrvati – pa mirna Bosna. Svakome svoje!"³⁵

Fascikal VIII-9/2 u svež. 152. sadrži vrlo važne podatke: U noći od 18. na 19. siječnja 1932. izgorjela je općinska zgrada i u njoj uredovni spisi, razni registri kao i materijali od zadnjeg popisa stanovništva.

Radilo se, inače, o strašnom požaru, koji je za samo jedan sat uništio trokatnicu u kojoj je osim sjedišta Općine bilo i sjedište "Fascija", sjedište "Dopolavora", komanda policije, Seoska kasa i jedna prostorija za održavanje školske nastave. Vatrogasci su stigli u 2.30, sat nakon izbijanja požara. Ukupna šteta bila je 200.000 Lira.

Traži se rješenje za smještaj općinske uprave. Jedna od kombinacija bila je da porečko-pulska biskupija proda općini stari kaštel, nekoć vlasništvo grofovske obitelji Grimani, sagrađen 1485. godine. Do kupoprodaje je i došlo (za 19.560 L.). Sačuvana je dokumentacija s tim u svezi pa i ovjerena kopija ugovora (22. 11. 1932.).

Kupnja kaštela od strane općine preporučena je i od Glavne uprave za starine i umjetnost (*R. Soprintendenza alle opere d'antichità e d'arte*) u Trstu, jer se smatralo da je bolje obnoviti kaštel, koji propada, nego graditi novu općinsku zgradu. Nije nam poznato je li do kakvih zahvata tada zaišta i došlo ili je kaštel i dalje propadao te je došao u stanje u kojem se nalazio prije sadašnjih djelomičnih zahvata.

Toliko o gradivu koje se čuva u Državnom arhivu u Pazinu premda bi se o njemu još podosta moglo napisati.

II.3. Gradivo župnog arhiva u Svetvinčentu

Kaptolski odnosno župni arhiv za starije je razdoblje dosta slabo sačuvan. Očito se ne radi o nemaru župnika koji su ondje djelovali u 19. i 20.

35 Fond: *Prefektura Istre u Puli*, svež. 14., fasc. A/3 (br. 2).

st., jer već prigodom Polesinijeve vizitacije, 10. lipnja 1779.³⁶ kanonik Mihovil Dobljanović izjavljuje pred biskupom da arhiv ima malo isprava, a da su i one nesređene te nema starijih podataka osim poneke male informacije (*"Abbiamo l'Archivio Capitolare ma con poche carte, ed anche queste in confuso, ne si trovano fondamenti se non qualche piccola annotazione..."*).³⁷ Istom je prigodom biskup pregledao arhiv i, budući da je bio "sav razbijen" (očito se misli na ormar u kojem se gradivo čuvalo), naredio je da se načini novi s dva ključa (*"...visitò l'archivio capitolare, ed essendo tutto rotto, ordinò che ne sia fatto uno da nuovo con due chiavi."*).³⁸

Da se radilo o starim problemima svjedoči nam i zapisnik vizitacije iz 1732. godine koji navodi da se gradivo jako slabo čuvalo (*"I documenti si ritrovano in registro in un libro dell'Archivio Capitolare, ma però non sono descritti tutti, essendo legati vecchi, quali sono stati trascurati di registrare, o pure se registrati, sono stati smarriti."*)³⁹ što je iznenađujuće, ako se znade da su crkveni propisi u svezi s čuvanjem župnih, biskupskih i drugih crkvenih arhiva vrlo strogi.

Od vrednijih sačuvanih knjiga navodimo Knjigu privilegija i drugih isprava kaptola u Svetvinčentu (*Libro del Capitolo di S. Vincenti*), XVI. – XIX. st.; dvije matične knjige vjenčanih (1588. – 1762.), 4 matične knjige umrlih (1668. – 1738.), matičnu knjigu krizmanih (1649. – 1701.) te još dva popisa krizmanika iz XVIII. st. te 2 knjige stanja duša.

Naglašavamo da je prva knjiga stanja duša (*Libro di stato dell'anime del Castello di S. Vincenti e Giurisdizione*) 1734. – 1742., koliko je nama

36 Biskup Francesco Polesini, rodом iz Motovuna, bio je najprije pulski biskup 1772. – 1778., a zatim porečki od 1778. do 1819. (Vidi: Marijan BARTOLIĆ – Ivan GRAH i suradnici, *Crkva u Istri: osobe, mjesta i drugi podaci Porečke i pulske biskupije*, III. dopunjeno izdanje (stanje 1. lipnja 1998.), IKD "Juraj Dobrila", Pazin 1999., str. 25 i 26 (u daljnjem tekstu *Crkva u Istri*). Podrobnije o porečkim biskupima, koje često spominjemo u ovom radu vidjeti u: Francesco BABUDRI, *I Vescovi di Parenzo e la loro cronologia*, u: *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, Poreč (Parenzo) 1910., str. 170 – 284. Kronologija obuhvaća i porečko-pulske biskupe tako da završava s biskupom Giambattistom Flappom, koji je tada još bio živ, a umro je 1912.

37 Knjiga generalne vizitacije biskupa Franceska Polesinija (*Polesini Visita Canonica Generale*), 1779. – 1781., fol. 87v. Knjiga se čuva u biskupijskom arhivu u Poreču, inv. br. V/28.

38 Isto, fol. 24r.

39 Vizitacija 1732., knjiga 23, fol. 102v.

poznato, najstarija knjiga te vrste u Istri, a možda i mnogo šire.⁴⁰ Druga knjiga ima granične godine cca 1800. do 1814.⁴¹

Svakako su važne i knjige bratovština. Ovdje ih nabrajamo:

- Knjiga popisa članova bratovštine, raznih dokumenata i računa bratovštine Sv. Roka

(Libro delli Fratelli, capitali et conti de San Rocco S. Vincenti)
1619. – 1649.

- Knjiga popisa članova bratovštine Gospe od Karmela

(Libro della Beata Vergine di Carmini) 1623. – 1776.

- Kvadern isprava bratovštine Sv. Roka 1687. – 1711.

- Knjižica u kojoj se nalazi popis članova i članica bratovštine Oltara Presvetoga Sakramenta

(Libretto delli Confratelli et Sorelle dell'altare del Santissimo Sacramento...)
1650. – 1669.

- Knjiga imovine bratovštine Sv. Germana kao i dugova prema njoj

(San Germano) 1703. – 1807.

Bez sumnje vrlo su važne i knjige u kojima su župnici vodili evidencije o godišnjim ispovijedima i pričestima, jer tu susrećemo imena i prezimena odraslih osoba, a dobivamo i informacije o vjerskom životu župe. Navodimo stoga dvije knjige koje su sačuvane u župnom arhivu:

- Knjiga u koju su upisani oni koji su se ispovjedili i pričestili za Uskrs

(Libro d'annotarsi quelli penitenti che si comunicarono la presente Pasqua)
21. III. 1723.

- Isto 1726.

Svakako su važne i knjige ženidbenih oziva iz tog vremena, a koje su, uzgred rečeno, rijetke. One nam nadopunjuju podatke o mladencima odnosno mladenkama.

Sačuvana je:

- Knjižica u koju se upisuju oni koji se namjeravaju vjenčati

(Libretto in cui saranno descritti tutti i sponsali di quelli che intendranno contrahersi in matrimonio...) 1731. – 1734.

40 Nažalost, ova je knjiga teško oštećena i potrebna joj je restauracija.

41 Gradivo koje se čuva u župnom arhivu pisano je uglavnom talijanskim, manjim dijelom latinskim, a dijelom hrvatskim jezikom.

Vrlo su vrijedni i spisi, posebno prva tri svežnja.⁴² Raspon oko 1661. do 1802., ali ima i prijepisa starijih isprava. Ovi spisi nisu kronološki sređeni.

Među tzv. "raznim spisima" ističemo svežanj 13,1 u kojem se nalaze razni inventari, spisi o orguljama iz 1905., vizitacije te razne instrukcije iz razdoblja od 1646. do 1940.

Zanimljivi su i spisi iz svežnja br. 13,2 koji se, između ostalog, odnose na popravak župne crkve i groblja.

Spisi iz svežnja 13,3 obuhvaćaju tiskano gradivo. Između ostalog: upute u svezi s kolerom iz 1831. te u svezi s epidemijama iz 1848. kao i razne druge zanimljive okružnice, uglavnom iz 19. stoljeća.

U svežnju br. 13,7 nalaze se smrtovnice deportiranih osoba za vrijeme I. svjetskog rata.

Kako smo već naveli, ovdje donosimo popis matičnih knjiga župe Svetvinčenat. One su pisane talijanskim i latinskim jezikom.⁴³

Popis sačuvanih matičnih knjiga župe Svetvinčenat:⁴⁴

1. Matična knjiga krštenih	1568. – 1588.	Drž. arhiv u Pazinu (DAP)
2. Isto (<i>Battezzati...</i>) ⁴⁵	1589. – 1647. ⁴⁶	DAP
3. Isto (<i>Baptizatorum</i>)	1663. – 1708.	DAP
4. Isto	1709. – 1763. ⁴⁷	DAP
5. Isto	1764. – 1791.	DAP
6. Isto	1785. – 1790.	Župni ured
/Zajedno i umrli	1788. – 1792./	(ŽU)

42 Ovi su svežnjevi u inventaru što su ga sačinili u ime biskupije porečko-pulske preč. Ivan Grah, biskupski delegat za crkvene arhive, a u ime Arhiva mr. Jakov Jelinčić, označeni brojevima 10,1; 10,2 i 10,3.

43 Sve knjige koje se čuvaju u Državnom arhivu u Pazinu mikrofilmirane su.

44 Navodimo samo matične knjige koje su vođene u župnom uredu i to samo do 1948., a ne i one kasnije kada ih zasebno vode župni, a zasebno matični uredi.

45 Za matične knjige koje se čuvaju u ŽU, ukoliko imaju naslov, njega, makar u skraćenom obliku, navodimo, a za one koje se čuvaju u MU nemamo podataka o naslovima.

46 Ova je knjiga vođena u obliku kazala prema početnom slovu imena.

47 Na kraju knjige imenično kazalo od A do P.

7. Isto	1791. – 1815. ⁴⁸	ŽU
8. Isto (<i>Liber Baptizatorum IV</i>)	1815. – 1854	DAP
9. Isto	1836. – 1859. ⁴⁹	ŽU
10. Isto	1855. – 1874.	DAP
11. Isto	1855. – 1892. ⁵⁰	ŽU
12. Isto	1874. – 1893.	Matični ured Svet. (MU)
13. Isto	1894. – 1912.	MU
14. Isto	1913. – 1940.	MU
15. Matična knjiga krizmanih (<i>Liber Confirmatorum; Descriptio Confirmatorum</i>)	1649. – 1701. ⁵¹	ŽU
16. Knjižica krizmanih u Svetvinčentu (<i>Libretto di Cresimati in S. Vincenti...</i>)	1733. – 1741.	ŽU
17. Popis krizmanih od biskupa Gaspara de Negrija	1748. ⁵²	ŽU
18. Matična knjiga vjenčanih	1581. – 1589.; 1622. – 1623.	DAP
19. Isto (<i>Matrimonii; Liber Matrimoniorum</i>)	1588. – 1674. ⁵³	ŽU

48 U ŽU čuva se i matična knjiga krštenih iz 1803. do 1806. no ti su upisi identični s onima koji se nalaze i u ovoj knjizi. Unutar navedene knjige upisani su i umrli iz godina 1797. – 1805.

49 Usporedba ovih upisa s onima koji se nalaze u knjizi koju ovdje navodimo pod br. 8 sigurno bi nas dovela do zaključka da se radi o knjizi koncepta na što upućuje i činjenica da su u ovoj knjizi upisi od 1859. križani.

50 Kasnijim rukopisom na koricama dodano: COPIA. Od siječnja 1855. do rujna 1858. preneseni upisi iz knjige koju ovdje navodimo pod brojem 9. Od 8. kolovoza 1859. do travnja 1892. upisi su, uglavnom, križani. Ovoj su knjizi potrebni restauracija i uvez.

51 Na kraju knjige: Odredbe porečkog biskupa Alessandra Adelasija prigodom vizitacije 1688. godine. Odredbe se odnose na popunjenje inventara – stvari što ih treba nabaviti. Alessandro Adelasio, iz Bergama, bio je porečkim biskupom 1671. – 1711. (*Crkva u Istri*, str. 25).

52 Gasparo Negri, Mlečanin, bio je porečkim biskupom 1742. do 1778. (*Crkva u Istri*, str. 25).

53 Knjiga u obliku imeničnog kazala.

20. Isto (<i>Matrimonii di S. Vincenti Diocesi di Parenzo</i>)	1674. – 1762. ⁵⁴	ŽU
21. Isto	1762. – 1815.	DAP
22. Isto (<i>Liber Copulatorum</i>)	1815. – 1858.	DAP
23. Isto	1855. – 1895.	DAP
24. Isto	1895. – 1942.	MU
25. Matična knjiga umrlih (<i>Morti di S. Vincenti Diocesi di Parenzo</i>)	1668. – 1738. ⁵⁵	ŽU
26. Isto	1739. – 1791.	ŽU
27. Isto (<i>Liber Mortuorum...</i>)	1791. – 1815.	DAP
28. Isto (<i>Liber Defunctorum...</i>)	1815. – 1858.	DAP
29. Isto (Isto)	1859. – 1893.	DAP
30. Isto (Isto)	1894. – 1917.	DAP
31. Isto	1918. – 1948.	MU
32. Knjiga stanja duša Svetvinčenta i Jurisdikcije (<i>Libro di stato dell'anime del Castello di S. Vincenti e Giurisdizione</i>)	1734. – 1742.	ŽU
33. Isto	cca 1800. – cca 1814.	ŽU

Važnost matičnih knjiga nije tema ovog razmatranja, no ipak recimo da će njihovo proučavanje u mnogome pridonijeti rasvjetljavanju mnogih činjenica iz povijesti Svetvinčenta i njegova područja. Nema sumnje da bi se o matičnim knjigama ove župe moglo napisati više radova.

III. GRADIVO U BISKUPIJSKOM ARHIVU U POREČU.

Biskupijski arhiv u Poreču bez sumnje je jedan od najbolje sačuvanih crkvenih arhiva u nas, premda je vidljivo da su mnoge knjige u prošlosti nestale.

54 Na kraju ABC kazalo.

55 Župnici su često, u nedostatku knjige kronike, razne ubilježbe unosili upravo u matične knjige pa se tako i ovdje dogodilo da su župnici na posljednjih sedam stranica zapisivali pojedine troškove radi radova na župnoj crkvi, u samoj crkvi i na župnoj kući. Sačuvani su također zapisi o preuzimanju župe od strane pojedinih župnika 1689. – 1812. godine.

Kada govorimo o crkvenim, posebno o biskupijskim arhivima, treba imati na umu dvije činjenice:

1. U ranijim vremenima Katolička crkva imala je daleko veći društveni utjecaj, bila je vlasnik mnogih posjeda te su mnogi i materijalno bili ovisni o njoj. Crkva je participirala i u svjetovnoj vlasti. Crkva je, osim toga, strogo pazila na moralni život svojih vjernika, a u Istri su uglavnom svi bili katolici te se kroz crkvene dokumente, posebno kroz biskupske vizitacije, može izvrsno pratiti cjelokupan život jedne župe, a preko toga, u sveukupnim dokumentima jedne vizitacije, i cijele biskupije. Osim toga, kroz krivične i građanske procese što ih je biskup vodio, također možemo pratiti slijed mnogih događanja u njegovoj biskupiji.

2. Crkva je imala vrlo stroge propise o čuvanju arhivskog gradiva te se često događa da je to gradivo bolje sačuvano nego ono svjetovnih vlasti i organizacija.

III.1. Biskupije na području Istre u prošlosti

Na današnjem području porečke i pulske biskupije djelovale su nekoć sljedeće biskupije:

- Porečka biskupija, koja se smatra najstarijom biskupijom na ovom području (od 3. stoljeća);

- Pulska biskupija nešto je mlađa (vjerojatno od 3. st.);

- Pićanska biskupija, koja se spominje od 524. god. Ona je nakon ukinuća 1788. god. ušla u sastav novoosnovane gradiške biskupije, a od 1791. u sastav također novoosnovane tršćanske biskupije;

- Novigradska biskupija djeluje od 520. do 1828. god. da bi 1831. god. bila priključena tršćanskoj biskupiji;⁵⁶

- Tršćanska biskupija (524. – 1831.);

- Koparska biskupija (756./757. – 1830.);

- Tršćanska i koparska biskupija (1831. – 1978.).⁵⁷

Porečka i pulska biskupija ujedinjene su 1828. godine, ali su i dalje crkveno-pravno ostale samostalne u svojim granicama. Sjedinjene su samo

56 Biskupija je bila ukinuta odredbom bule "Locum Beati Petri" od 30. lipnja 1828., a stvarno je prestala postojati smrću zadnjeg novigradskog biskupa, grofa Teodora Loredana Balbija 23. svibnja 1831. godine.

57 Od 1947. do početka 1978. na području hrvatskog dijela Istre, što ga je ranije pokrivala tršćanska i koparska biskupija djelovala je pazinska apostolska administratura.

u osobi zajedničkog biskupa. Isti je slučaj bio i s biskupijama tršćanskom i koparskom.⁵⁸

Svetvinčenat spada pod Porečku biskupiju.

III.2. Gradivo o Svetvinčentu u Biskupijskom arhivu u Poreču

Biskupijski arhiv u Poreču sadrži mnogo vrijednog gradiva za područje Svetvinčenta i okolice odnosno za područje današnje svetvinčentske župe i općine Svetvinčenat.

Budući da je onaj dio arhiva koji je nastao djelovanjem ujedinjenih biskupija u tijeku sređivanja, o tom razdoblju nećemo govoriti, ali napominjemo da i u njemu ima mnogo gradiva o pojedinim župama, bilo da se radi o posebnim fasciklima, bilo da se radi o gradivu koje se odnosi na određenu župu unutar pojedinog dekanata, u ovom slučaju kanfanarskog a od 1955. rovinjsko-kanfanarskog.⁵⁹

Osvrćemo se ovdje na gradivo koje je sačuvano u knjigama vizitacija, premda bi se dosta podataka moglo naći i u knjigama koje tretiraju npr. otmiče djevojaka, rješavanje raznih ženidbenih zapreka, ređenja i sl.

III.2.1. Razni podaci o Svetvinčentu u knjigama vizitacija

Odredbe o vizitacijama vrlo su stare. Godišnje vizitacije župa propisao je Kapitular (Karolinški kapitulari) iz 742. godine.⁶⁰ Papa Grgur VII. U Korizmenoj sinodi 1080. godine pooštrio je zahtjev za održavanje vizitacija,⁶¹ a dužnost biskupa da vizitira kler i župu naglašava i IV. Lateranski sabor 1215. god.⁶² Na XXIII. zasjedanju Tridentinskog sabora⁶³ od 15. srpnja

58 Vrlo temeljit povijesni osvrt u svezi s područjem današnje porečke i pulske biskupije s kronotaksom svih biskupa u navedenim biskupijama vidjeti u: *Crkva u Istri*, str. 21 – 29. O povijesti biskupija na navedenom području vidi također u knjizi dr. Dragutina NEŽIĆA, *Iz istarske crkvene povijesti*, Pazin 2000., str. 9 – 14, a na str. 15 – 21 posebno govori o jubileju ujedinjenja porečke i pulske biskupije. Na str. 23 – 52 Nežić piše o razdoblju od apostolske administrature u Pazinu do jedinstvene biskupije u Poreču, 1947. – 1978. Konačno, s tim u svezi je i članak "Dvije važne vatikanske isprave za crkveno uređenje Istre" na str. 53 – 57.

59 *Crkva u Istri*, str. 45.

60 Hubert JEDIN, *Velika povijest Crkve*, III/1, Zagreb 1971., str. 344 – 347.

61 JEDIN, n. dj., str. 419.

62 JEDIN, n. dj., III/II, str. 197.

63 Tridentinski sabor održan je od 1545. do 1563. godine. Nazvan je Tridentinski po gradu Trento u kojem je uglavnom zasjedao, ali je djelovao i u nekim drugim gradovima.

1563. godine saborski su oci prihvatili Dekret o rezidenciji koji obuhvaća kanonske pohode (vizitacije) župa. O tome se povremeno raspravljalo od 1546. godine.⁶⁴ Pri vizitaciji biskup ispituje župnika o vjerskom i moralnom životu župe. Ispituje kapelane o životu župnika. Ispituje također i svjetovne osobe, posebno suce, župane, ali i druge svjetovnjake o ponašanju župnika, kapelana itd. Biskup prigodom vizitacije traži podatke o broju stanovnika, posebno o broju djece za krizmu te posebno o broju onih koji su u dobi "od pričesti"⁶⁵. Pri vizitaciji, biskup, ili od njega ovlašteni pratitelj, bio je dužan obići sve crkve, dati primjedbe o njihovoj očuvanosti, o dostatnosti inventara, posebno liturgijskih paramenata.

Prema našim saznanjima prije Tridentinskog sabora vizitacije su se rijetko održavale, a iz sačuvanog gradiva u biskupijskom arhivu u Poreču moguće je pretpostaviti da su se vizitacije počele obavljati istom od početka 17. stoljeća, točnije od 1600. godine,⁶⁶ a činjenica je da su neke očito za-gubljene te ovdje iznosimo popis sačuvanih knjiga:

Vizitacije biskupa Giovannija Lippomana	– 1 knjiga (1600.–1603.) ⁶⁷
Vizitacije Leonarda Tritonija	– 1 knjiga (1622.–1625.) ⁶⁸
Vizitacije Ruggera Tritonija	– 2 knjige (1634. i 1639.) ⁶⁹
Vizitacije Giambattiste Del Giudicea	– 6 knjiga (1645.; 1649.; 1653.; 1656. – 1657.; 1658. i 1653.) ⁷⁰
Vizitacije Nikolòa Petronija Caldane	– 1 knjiga (1667. – 1668.) ⁷¹

64 Hubert JEDIN, *Il Concilio di Trento*, vol. II, Morcelliana, Brescia 1974., str. 423; Isto, vol. IV., Brescia 1979., passim. Koristim prigodu da se zahvalim preč. Ivanu Grah, ližnjanskom župniku, pulskom kanoniku, biskupskom delegatu za crkvene arhive i crkvenom povjesničaru što me je upozorio na navedene Jedinove radove.

65 Prva se pričest primala otprilike s 13-14 godina.

66 Slična je, npr., situacija i sa šibenskom biskupijom u kojoj je, prema dosadašnjim istraživanjima, najstarija vizitacija, ona biskupa Tome Malonea (šibenski biskup od 1628. do 1634.) iz 1630. godine (Jakov JELINČIĆ, *Biskupijski arhiv u Šibeniku, nezaobilazan izvor za povijest Šibenske biskupije i povijest Krešimirova grada*, rad predan i prihvaćen za tisak u Zborniku radova sa proslave 700. obljetnice šibenske biskupije).

67 Giovanni Lippomano, Mlečanin, bio je porečkim biskupom od 1598. do 1608. (*Crkva u Istri*, str. 25)

68 Leonardo Tritonio, iz Udina, biskup od 1609. do 1631. (*Isto*)

69 Ruggero Tritonio, brat prethodnog, biskup od 1632. do 1644. (*Isto*)

70 Giambattista Del Giudice, iz Brescie, biskup od 1644. – 1666. (*Isto*)

- Vizitacije Alessandra Adelasija – 6 knjiga (1676. – 1677.; 1683. – 1684.; 1688. – 1689.; 1692. i 1697.; 1701. i 1704.; 1710.)⁷²
- Vizitacija Antonija Vaire – 2 knjige (1714.)⁷³
- Vizitacije Pietra Grassija – 3 knjige (1719. – 1720.; 1726. – 1727.; 1729. – 1731.)⁷⁴
- Vizitacije Vincenza Marije Mazzolenija – 3 knjige (1732. – 1733.; 1736. – 1739.; /1738./ 1740. – 1741.)⁷⁵
- Vizitacije Gašpara Negrija – 2 knjige (1743. – 1748.)
te vizitacija austrijskog dijela biskupije (1745.)⁷⁶

71 Nicolò Petronio Caldana, biskup od 1667. do 1670. (*Isto*). Ne navodi se odakle je. To ne navodi ni Babudri, a on uz već navedeno biskupovo krsno ime navodi još i Antonio (Nicolò Antonio) te još da je bio grof (co.), n. dj., str. 269. Ivan Grah u radu *Izvještaji porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588. – 1775.)* navodi da se rodio u Piranu (Croatica Christiana periodica, br. 12, god. VII, Zagreb 1983., str. 24).

72 Alessandro Adelasio, iz Bergama, biskup od 1671. do 1711. (*Isto*)
Uspoređujući podatke o dužini vršenja biskupske službe u navedenim publikacijama (*Crkva u Istri*, Babudrijevi rad) razvidno je da je Adelasio, barem u drugom tisućljeću, najduže vršio ovu službu, 40 god. i mjesec dana. Jedino je duže od njega, 40 godina i 6 mjeseci, porečkim biskupom bio Francesco Polesini. Usp. bilješku 36. Govoreći o "drugom tisućljeću" smjeramo na činjenicu da istom od biskupa Adama (956. – 983.) možemo sa sigurnošću pratiti potpune, ili barem uglavnom potpune, podatke o vremenu uprave pojedinih biskupa. (Babudri, n. dj., str. 208). Zanimljivo je pritom napomenuti da nam mnogi dokumenti iz vremena njegove uprave govore o njegovu lošem zdravstvenom stanju koje ga je pratilo gotovo kroz cijelo vrijeme boravka u Poreču. Treba reći da nedostaje prva knjiga vizitacija ovog biskupa što je vidljivo na osnovi naslova prve sačuvane knjige vizitacija koji glasi: "*Adelasio Secundae Visitationis Generalis*" (Knjiga druge Adelasijeve vizitacije). Da to nije zabuna potvrđuje nam i činjenica da su granične godine ove vizitacije 1676. – 1677., a Adelasio je primio upravu biskupije 1671. godine.

73 Antonio Vaira, Mlečanin, biskup od 1712. do 1717. (*Crkva u Istri*, str. 25). Vaira je 1717. god. premješten na biskupsku stolicu u Adriju (Babudri, n. dj., str. 271).

74 Pietro Grassi, iz Chioggie, biskup od 1718. do 1731. (*Crkva u Istri*, str. 25).

75 Vincenzo Maria Mazzoleni, dominikanac, ranije nadbiskup Krfa, biskup porečki od 1731. do 1741. (*Isto*). Babudri, n. dj., str. 271., navodi da je bio iz Bergama.

76 Gasparo Negri, Mlečanin, ranije biskup novigradski, od 1732. do 1742. (*Crkva u Istri*, str. 28.). Bio je biskupom porečkim od 1742. do 1778. Vjerojatno najveći porečki biskup. Detaljnije o ovom velikom čovjeku i crkvenom prelatu vidi u: Babudri, n. dj., str. 272 i 273 te u *Memorie storiche della Città e Diocesi di Parenzo raccolte da Mons. Gasparo Negri vescovo della medesima ad uso e comodo de' diletti suoi*

Vizitacije Franceska Polesinija
te za austrijski dio

- 2 knjige (1779. – 1781.)
(1780)⁷⁷

Ove i oko 250 sačuvanih knjiga vođenih za vrijeme uprave pojedinih biskupa od 1600. do 1817. godine te raznih sedisvakancija, kao i mnogo gradiva nastalog nakon sjedinjenja porečke i pulske biskupije sadrže mnoge podatke o području što ga obuhvaća ovaj rad.

Ovdje iznosimo samo neke podatke iz vizitacija, koje imaju za cilj pokazati ne samo važnost već i zanimljivost dokumenata o kojima je riječ.

III.2.1.1. Broj stanovnika

U vizitacijama gotovo uvijek nailazimo na podatak o broju stanovništva, a govori se posebno o broju "duša od pričesti", te o broju djece. Prva se pričest u pravilu primala s 13 do 14 godina.

Uz napomenu da nakon dosta detaljnog uvida u prvi sačuvani zapisnik vizitacije, one iz 1603. godine, nismo naišli na broj stanovnika⁷⁸ navodimo ovdje podatke o broju stanovnika koji se navodi samo u nekim vizitacijama.

Napominjemo, međutim, da se često daje okvirni broj koji se nekada čini nerealnim u što ćemo se lako uvjeriti uspoređujući podatke čak i iz relativno "udaljenih" godina:

Vizitacija 1634.: Osoba u dobi od pričesti oko 700, djece oko 400⁷⁹

Vizitacija 1639.: (oko 700 + oko 300)⁸⁰

Vizitacija 1649.: (ukupno 900, od pričesti oko 700)⁸¹

diocesani, u: *Atti e Memorie*, vol. II., fasc. 3. i 4., Poreč (Parenzo) 1886., prvi dio, str. 127 – 181. Sam tekst ovog važnog Negrijeva rada počinje na str. 142., dok se na početku navode zasluge Negrijeve, str. 127 – 134 te dva priloga koji se ne odnose na ovaj rad, str. 134 – 141. Drugi dio ovog rada tiskan je u istom časopisu, vol. III., fasc. 1. i 2., Poreč 1887., str. 111 – 178.

Ako znademo da je Negri bio porečkim biskupom kroz punih 36 godina onda nam je jasno da je obavio više vizitacija, no, nažalost, sačuvana nam je samo knjiga prve vizitacije iz 1743. do 1748. za mletački dio, odnosno one iz 1745. za austrijski dio. Zanimljivo je napomenuti da je navedena prva vizitacija trajala jako dugo te je Svetvinčenat, npr., vizitiran 1748., Rovinj 1743., Tar 1747. itd.

77 Vidi bilj. 36. I ovdje je razvidno da mnoge knjige vizitacija nedostaju s obzirom na dužinu vršenja biskupske službe ovog biskupa.

78 Knjiga 1. vizitacija (oznaka V/1 – u daljnjem tekstu navodimo samo V kroz broj knjige vizitacija). Na Svetvinčenat se odnose fol. 223r – 227v, 229r i 251r – 254v.

79 V/3, fol. 26r – 28r i 41v – 42r.

80 V/4, fol. 7v – 10r, 63v – 64v, 65v – 66r i 153v – 154r.

81 V/6, fol. 28v – 33v i 106r – 109r.

Vizitacija 1697.: (ukupno oko 700)⁸²

Vizitacija 1726.: (oko 800 + oko 300)⁸³

Vizitacija 1732.: (861 + 553)⁸⁴

Vizitacija 1779.: (963 + 515)⁸⁵

III.2.1.2. Vjerski i moralni život

Najveća briga biskupova bio je vjerski i moralni život njegovih svećenika i vjernika pa je prirodno da o tome ima najviše podataka u zapisnicima vizitacija. Navodimo neke podatke:

Vizitacija 1603.:

Ispitanici nemaju primjedaba na ponašanje župnika, ali zato župnik kaže biskupu da bi bilo dobro da opomene svećenike Vida i Zan Antonija da ne idu u lov sa svjetovnjacima i da ne igraju javno loptom ("*...che non praticono tanto prettamente con secolari d'andar alle caze et al giocar al ballon publicamente.*").⁸⁶

Vizitacija 1639.:

Na ponašanje župnika ispitanici nisu dali primjedbe:

82 V/15, 37r – 38r i 70r – 73v. U tekstu se govori: "*...što odraslih što djece uključujući Teritorij...*" ("*...tra grandi e piccoli compreso il Territorio...*").

83 Naglašava se da se taj broj odnosi na Kaštel i ostali dio župe ("*...u Kaštelu i izvan njega...*"). V/21, pag. 19 – 21, 138 – 147 i 316. (Ova knjiga je paginirana a ne folijirana).

84 V/23, fol. 19v – 22v, 100r – 108r i 209r – 212r. Vjerojatno su ovi podaci točni, jer su dani na osnovi knjige Stanja duša, što se ovdje izrijekom navodi. (Vidi fol. 102r). U zapisniku ove vizitacije nalazimo i podatak da je na blagdan Uzašašća, 22. svibnja, biskup krizmao 215-ero krizmanika, a sutradan, 23. svibnja još 45-ero u crkvi Sv. Antuna Opata.

85 V/28, fol. 22r – 25r, 40r – 41r, 86v – 92v i 286r – 290r.

86 V/1, fol. 252r. Prilično nezgrapna formulacija. U mletačkom dijalektu "lov" je "cazza" te je očito da nedostaje jedno "z" što je općenito, kada se radi o pisanju dvostrukih suglasnika, čest slučaj. "Prettamente" znači "čisto" pa izraz nije baš najjasniji, ali je iz konteksta vidljivo o čemu se radi. Nije također jasno o kakvoj se vrsti "lopte" radi, ali znademo da su se i stari Rimljani igrali loptom. Recenzent, gosp. Ivan Grah, smatra da se "Giocar al ballon" odnosi na "plesanje baluna", (istarskog narodnog plesa – pr. J. J.), što je zaista moguće, jer "ballon" odnosno "balon" u mletačkom dijalektu, prema Boerijevu rječniku ima više značenja, a osnovna su mu upravo "lopta" i "ples"...

- župnik vodi knjigu krštenih, vjenčanih i umrlih;
- redovito drži vjeronauk;
- posjećuje bolesnike...

Na ćudoredni život vjernika bilo je nekoliko primjedbi:

- ima psovača;
- neki bačvar živi nevjenčano s jednom ženom iz Vodnjana;
- jedna žena živi nemoralno...

Inače, ljudi redovito dolaze u crkvu.

Vizitacija 1645.⁸⁷

- U župi nema izopćenih (ekskomuniciranih), osim jednoga koji je udario kanonika. Nema heretika ni drugih krivovjereca. Svega se nekoliko župljana nije ispovjedilo, no oni će tu obvezu uskoro izvršiti, jer su se opravdali zaprekama.

Vizitacija 1726.:

- u župi su župnik Antonio Quelis i dva kanonika;
- župnik je unutar samog Kaštela (mjesto Svetvinčenat) uz umirućeg sve do same smrti, a u udaljenim selima ne ostaje uz umirućeg do kraja, jer nemaju adekvatne kuće ("*...non hanno case capaci...*") niti može tako dugo biti odsutan radi obveza na župi;
- vodi matične knjige krštenih, vjenčanih, umrlih i krizmanih i knjigu Stanja duša (*Status Animarum*);
- ima i kapelana kojeg bira i plaća kaptol;
- u župi nema ni jednog izopćenog ili neispovjeđenog;
- dva bračna para žive razdvojeno (ustvari, za jedan se ne zna jesu li se pomirili);
- nema žena koje čine "*štrigerije*".

III.2.1.3. Crkve u Svetvinčentu i na području župe

Biskup vizitira svaku pojedinu crkvu i svaki pojedini oltar, krstionicu, ispovjedaonicu itd.

U velikom broju vizitacija nalazimo popise svih crkava. Navodimo popis iz vizitacije obavljene 1603.:

87 V/5, fol. 39r – 42v i 103r – 106r.

crkva Sv. Marije
crkva Sv. Germana
crkva Gospe od Saciana
crkva Sv. Ivana Krstitelja
crkva Sv. Nikole
crkva Sv. Bricija u kontradi
crkva Sv. Mateja
crkva Sv. Bricija u suburbiju
crkva Sv. Marije Magdalene
crkva Sv. Katarine
crkva Sv. Jelene
crkva Sv. Ivana Evandeliste
crkva Sv. Antuna
crkva Sv. Vincenca⁸⁸

U crkvi Sv. Marije su oltari Presvetog Sakramenta, veliki oltar, oltar "*Caritatis*" (vjerojatno oltar što ga uzdržavaju članovi bratovštine koji imaju taj naslov...);

- u crkvi Sv. Vincenca su oltari Sv. Vincenca, Sv. Sebastijana, svetih apostola (*Apostolorum*)⁸⁹, Sv. Križa i Majke Božje.

Svakako je zanimljivo pratiti popise crkava kroz pojedine vizitacije, ali i usporediti ih sa sadašnjim brojnim stanjem što ga donosi navedena *Crkva u Istri*.⁹⁰

III.2.1.4. Pitanje crkvenog inventara

Biskup, uz ostalo, daje svoje primjedbe i na stanje crkvenog inventara.

Prigodom vizitacije 1603. dao je nekoliko primjedbi. Uz ostalo, u župnoj crkvi treba: par ispovjedaonica (*un paro di Confessionarii*), par oltarnika (*un par di tovaglie*), par svijećnjaka od mjedi i dr.⁹¹

88 Za crkve Sv. Nikole, Sv. Ivana, Majke Božje od triju konfini (od Socijana) i Sv. Germana navodi se u zapisniku vizitacije 1634. da su "*poljske crkve*" ("*chiese campestri*"), fol. 41v i 42r.

89 Kratica je "*App.rum*" što vjerojatno znači "*Apostolorum*", ali se ne navodi kojih.

90 *Crkva u Istri* ne spominje crkvu Sv. Marije Magdalene, Sv. Ivana Evandelistu, Sv. Jelene, Presvetog Trojstva...

91 Sve što je potrebno za pojedine crkve navedeno je na fol. 223r – 227v.

Prigodom vizitacije 30. lipnja 1639. biskup je ustanovio da su oltari Presvetoga Sakramenta, Svete krunice, Gospe od začeca, kao i glavni oltar, Gospe od navještenja, dolično opremljeni.

Saznajemo još da je krstionica u redu, da se sveta ulja dolično čuvaju, da je sakristija opskrbljena paramentima i srebrninom te da crkva ima dva kaleža i dvije stare patene.

Jedina je primjedba, čini se, da bi relikvijarij trebao biti veći.

Čini se da biskup nije imao primjedaba ni prigodom pregleda ostalih crkava, pa ni onih poljskih.

Pozitivan nalaz prigodom vizitacije nije beznačajan, ako znademo da ima slučajeva da biskup naređuje zatvaranje ili čak zazidavanje crkve dok se ne uklone propusti.⁹²

III.2.1.5. Neke zanimljivosti i podaci koje ne možemo uključiti u određene opće podatke:

- Poslanica i Evanđelje u Svetvinčentu se čitaju na hrvatskom jeziku (*in sclavo*). Ovo se navodi prigodom vizitacije 1603., ali i u drugim vizitacijama.⁹³ Tako se, npr. u zapisniku vizitacije za 1732. također govori da se za glavne blagdane (*principali solennità*) one čitaju na hrvatskom jeziku (*lingua schiavona*). Obavijesti za vrijeme mise župnik govori hrvatskim i talijanskim jezikom. Pri ispitivanju laika prigodom vizitacija često su potrebni prevoditelji, jer ispitanici ne znaju talijanski (npr. Zvane Buličić, župan sela Štokovci, i Miko Pavlišić).⁹⁴

- Jedna posebna zanimljivost: u vizitaciji iz 1634. navodi se da vjeronauk drži Domenika, udovica pok. Karla Caleménija, za koju se kaže da je "vrlo pobožna" ("*devotissima*").

- Primalje su poučene o načinu krštavanja djece za slučaj da je novo-rođenče u smrtnoj opasnosti. (Vizitacija 1649.).⁹⁵

- U vizitaciji od 1779. god. navodi se da ima primalja, ali idu samo kada su pozvane.

- Krštenje se mora obaviti najmanje tri dana nakon rođenja.⁹⁶

92 Npr. prigodom vizitacije 1634. godine, fol. 4v.

93 Kada navodimo da je nešto zabilježeno u jednoj vizitaciji ne znači da je to utvrđeno samo u njoj.

94 Zanimljivo je da je župan sela Smoljanci 90-godišnjak Andrija Perković, a svi su župani nepismeni. (V/23, fol. 211r).

95 V/6, fol. 29r.

96 Isto.

U vizitaciji iz 1726. navodi se da dijete smije biti nekršteno samo pet do šest dana, a zimi, u slučaju hladnoće, najviše deset dana.⁹⁷

- S obzirom na skućeni stambeni prostor čest je bio slučaj da je novo-rođeno dijete spavalo s majkom te se događalo da majka u snu zaguši dijete. Zanimljivo je da ovdje župnik prijete majkama vrlo strogom kaznom, kaznom izopćenja (*scomunica*) ukoliko to budu činile.⁹⁸

- Vjerojatno bi se detaljnom analizom i vizitacija i drugog gradiva, bilo gdje da se ono čuva, našlo podataka o zdravstvu, posebno u matičnim knjigama umrlih, ali i u drugim dokumentima. Letimičnim uvidom u zapisnike vizitacije iz 1732. uočili smo jedan podatak koji govori o ne baš blistavoj zdravstvenoj situaciji, jer, kaže župnik, da bi bilo dobro da ima jednog pomoćnika jer da on sam nije dovoljan za dijeljenje sakramenata, a da za Kaštel i pripadna sela, ponekad, kada vladaju epidemije, ne bi bila dovoljna ni tri-četiri svećenika za providenje bolesnika ("*...per il bene di queste anime, che il solo Parroco non è sufficiente all'amministrazione de Sacramenti di questi Popoli, a che bene sarebbe, che avesse qualche Coadiutore, mentre per quello Castello, e Ville soggette a questa Giurisdizione un solo Parroco non è sufficiente di poter supplire, et in occasione di Epidemie neppure, o quatro sarebbero sufficienti all'assistenza...*").⁹⁹

- Poznato je da je u Svetvinčentu, kao i u još nekim mjestima širom Istre, postojao običaj svečanog bratimljenja u samoj crkvi, protiv čega su bili biskupi. Nalazimo tako podatak u vizitaciji iz 1779. kada 22. lipnja pred biskupom sudac Mihovil Doblanović izjavljuje da se i u Svetvinčentu drži taj običaj, ali da se radi o rijetkim i malobrojnim slučajevima ("*Veramente anche in questo Paese si fanno Fratelli giurati, ma sono pochi, e di rado.*").¹⁰⁰

97 V/21.

98 V/6, fol. 29r.

99 V/23, fol. 210r.

100 S ovim u svezi napominjemo da smo u gradivu Feudalne jurisdikcije Svetvinčenat naišli na jedan ugovor sačinjen u svetvinčentskoj kancelariji upravo o bratstvu (*fraterna compagnia*) između Ive Jurcana (*Giursan*) pok. Šime i Antona Afrića pok. Marka od 21. rujna 1788. (Davia, *Atti Nottariali*, 1787. – 1788., fol. 114r i v), a vjerojatno takvih ugovora ima i više.

IV. ZAKLJUČAK

Iako nekompletni, izvori za povijest Svetvinčenta i u nas i drugdje (talijanski i slovenski arhivi) ipak su dosta brojni, a svakako i korisni za proučavanje crkvene i svjetovne povijesti ovog kraja. Nadamo se da su i makar šturi podaci u ovom radu dokaz ovoj tvrdnji.

PRILOG

Donosimo ovdje opis vizitacije biskupa Polesinija 1779. godine, najprije prepričan na hrvatski jezik, a zatim u izvornom tekstu i to one dijelove koji nam se čine zanimljivima posebno kao kulturološki fenomen koji bi mogao poslužiti etnolozima, sociolozima i sl.

Vizitacija je trajala 4 dana, a započela je 8. lipnja 1779. godine.

Tog dana nakon ručka dojahali su u Bale, gdje je biskup završio vizitaciju, župnik, kanonici i kler svetvinčenskog kaštela na konjima da bi otpratili u Svetvinčenat biskupa Polesinija prigodom njegove prve vizitacije ovoj župi. Na granici svetvinčenskog feuda dočekala ih je masa vojnika s razvijenom zastavom kuće Grimani i bubnjevima, a predvodili su ih svetvinčentski suci. Svi su zajedno krenuli prema Kaštelu stalno pucajući iz pušaka. Biskupa su dopratili do kuće što mu ju je za boravak u vrijeme vizitacije odredio kaptol.

Čim je sjašio s konja biskup je poslao svoga kancelara do kapetana da ga ovaj obavijesti o njegovu dolasku i da mu iskaže poštovanje. Malo potom kapetan je poslao svog kancelara da zahvali biskupu i da mu zaželi dobrodošlicu. Navečer su obavili privatni posjet i dogovorili službeni posjet za sutradan.

Ujutro su obavljene službeni posjeti. Najprije je biskup posjetio kapetana, a onda je ovaj uzvatio posjet biskupu. Pri jednom i drugom posjetu pila se kava kojom je u oba slučaja bila počašćena i pratnja.

I dalje teče vrlo zanimljiv opis biskupova boravka ...

Izvorni tekst¹⁰¹

Addì 8. Giugno 1779. S. Vincenti

Oggi doppo pranzo capitò in Valle li Signori Pievano, e Canonici, e Clero di questo Castello con le Cavalcatore a levare il Prelato con la sua Corte; ed arrivati al confine di questa Giurisdizione fu incontrato dal Capo di cento con grosso numero di Soldati con Bandiera spiegata di Ca Grimani, e Tamburo battente preceduto dalli Spettabili Signori Giudici fu introdotto in questo Castello con incessanti sparri di moschetti, ed accompagnato all'alloggio destinatoli dal Venerando Capitolo.

Monsignor Illustrissimo e Reverendissimo Vescovo subito smontato da Cavallo, mandò il suo Cancelliere Episcopale a complimentare quest'Illustrissimo Signor Capitano, e da recargli la notizia del suo arrivo a questa Giurisdizione; e poco dopo il detto Signor Capitano mandò il Signor suo Cancellier a ringraziare il Prelato di tale notizia ed a congratularsi del suo felice arrivo.

La sera si visitarono privatamente, e stabilirono per giorno seguente a mezza mattina la visita di formalità .

Addì 9. detto de mane

Stabilita dal Signor Cancelliere della Giurisdizione, e il maestro delle cerimonie l'ora della Visita puntata (?)¹⁰², il Nobil Signor Capitano precedendo l'insegne pubbliche del N. H. Grimani Padrone della Giurisdizione in mezzo alle milizie urbane servito dalli Signori Giudici del Castello e Capi delle ville soggette, ed altri Signori del Paese in Spada e Baston, si portò dal Prelato, da cui vestito in abito Prelaticio preceduto dal clero inferiore, e seguitato dalli due Canonici della Cattedrale suoi convisitatori vestiti in lungo con le Canonicali Insegne, e dalli Signori Pievano e Canonici del Castello lo incontrò a mezza scala, ed uniti stando col Signor Capitano alla destra, e monsignore alla Sinistra, entrarono ambidue soli nella Camera di Udienza, restando fuori le rispettive loro Corti, dove complimentatisi vicendevolmente, presero il Caffè, che in seguito fu dispensato a tutto il loro accompagnamento; indi partendo il Signor Capitano, Monsignore lo a-

101 V/28, fol. 22r i v. I ovdje posebno naglašavamo da tekst vrvi gramatičkim i pravopisnim pogreškama odnosno osobitostima.

102 Čini se da piše "puntata", ali tekst je nejasan.

ccompagnò dandoli la precedenza della mano sino giù dell'ultimo gradino della Scala in stradda, si restituì ogn'uno di essi alla propria abitazione.

Pocco dopo

Monsignore col mezzo del maestro delle Ceremonie fece intendere al Nobile Signor Capitano il suo desiderio di restituirgli la visita, ed avuto il cortesissimo suo assenso vestito di Abito Prelaticio, e servito come sopra, si incaminò verso il pubblico Palazzo, dove a mezza scala fu dal Signor Capitano vestito in Spada e Baston col suo seguito come sopra ricevuto dando la mano al Prelato, lo introdusse nella Camera di Udienza, dove tattenutosi in colloquio bevendo il Caffè, che fu similmente dispensato alle loro rispettivi corti, si sciolse la Visità accompagnando il Signor Capitano Monsignore che stava alla destra, sino giù dell'ultimo gradino della Scalla in Stradda, indi fattasi vicendevole riverenza e l'uno e l'altro si restituirono alle proprie abitazioni.

SUMMARY

ARCHIVAL DOCUMENTS ON SVETVINČENAT IN THE STATE ARCHIVE IN PAZIN, IN THE PARISH ARCHIVE IN SVETVINČENAT AND IN THE DIOCESAN ARCHIVE IN POREČ

The history of Svetvinčenat, a small but important castle in Istria, is interesting from many points of view. It is, however, still not very well known because there are still a lot of unknown archival documents. The A. explains the state of conservation of documents for this area, and he stresses that, although a great part of the material has been lost, there is still a lot of work to do on documents kept in Croatian and foreign, particularly Italian, archives. There are important collections for Svetvinčenat in the Venetian period in the State Archive in Venice (Archivio di Stato di Venezia), and in the State Archive in Trieste (Archivio di Stato di Trieste). As Svetvinčenat was a Grimani family feif, important data can be found in the family archive. Some documents are certainly to be found in Slovenian and Austrian archives.

But probably the most important collections are kept in the State Archive in Pazin (Državni arhiv u Pazinu), in the parish archive in Svetvinčenat and in the diocesan archive in Poreč. The A. reviews the documents in these three

institutions, especially those concerning the Venetian rule, and partly the period of Italian rule. He explains the importance of this material for the study of the history of Svetvinčenat, and presents various examples from the mentioned material. At the end, in an appendix, he publishes the description of the solemn beginning of an episcopal visitation as an interesting source for the examination of the social life in this region.

RIASSUNTO

LA DOCUMENTAZIONE D'ARCHIVIO RELATIVA A SANVINCENTI NELL'ARCHIVIO DI STATO DI PAZIN, NELL'ARCHIVIO PARROCCHIALE DI SANVINCENTI E NELL'ARCHIVIO DIOCESANO DI PARENZO

La storia di Sanvincenti, di un piccolo ma significativo castello dell'Istria, è molto interessante da vari punti di vista. Essa, però, non è stata sufficientemente chiarita, perché appunto non è ancora stata studiata a fondo la relativa documentazione storica. Nel presente articolo l'autore parla della conservazione del materiale d'archivio relativo a quel territorio e ribadisce che, nonostante che moltissima documentazione sia andata perduta, ne è stata conservata abbastanza, sia nei nostri archivi, sia negli archivi stranieri, soprattutto in quegli italiani, quali: Archivio di Stato di Venezia (per l'epoca della dominazione veneta) e Archivio di Stato di Trieste. Dato che Sanvincenti è stata un feudo di proprietà della famiglia Grimani, molti dati si possono trovare nel loro archivio privato, pochissimi, invece, negli archivi della Slovenia e dell'Austria. Comunque, i fondi più ricchi della relativa documentazione storica sono quelli conservati nei tre archivi dell'Istria: Archivio di Stato di Pazin, Archivio Parrocchiale di Sanvincenti e Archivio Diocesano di Parenzo, che l'autore ha consultato. Egli ha consultato soprattutto i fondi dell'epoca veneta e dell'amministrazione italiana. Sottolinea l'importanza della documentazione per lo studio della storia di Sanvincenti e in tal senso presenta vari esempi desunti dalla stessa documentazione. In fine riporta, in allegato, la descrizione del solenne inizio di una visita canonica, come un interessante modello per lo studio della vita sociale di quella zona.